

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת קרח גיטין לא. - לה:

לא. כך תרומת מעשר ניטלת באומד.

כ' בתוס' הרא"ש, וא"ת כיון שיכול לעשות באומד, כי לא קייץ נמי ניחוש דילמא תיקוני תקניה בעה"ב מאומד. וי"ל דבעה"ב אין לו רשות לעשות עין יפה בשל אחרים, ואפי' אם יש לו רשות, ירא לעשות, כדי להסתלק מן התרעומות של לוי וכהן שלא יתרעמו עליו או זה או זה אם יטעה באומד. [ומבואר דמספק"ל אי יש לו רשות, ודלא כתוס' [ל: בד"ה כיון] דפשיטא להו דיכול, אלא שאינו רוצה. ויל"ע בשליח המפריש אם יכול להפריש באומד].

לא. בתוד"ה כשם. ופריך דהוי מרבה במעשרות, ומיירי במרבה בתרומת מעשר וכו'.

הקשה הרש"ש, דבשלמא במרבה מעשר ראשון דהנשאר עדיין טבול למעשר שני או למעשר עני, לכן היתרון כמו"כ טבול להם ולכן הוי מקולקל, אבל בתרומת מעשר דהנשאר הוי חולין גמור מתוקן, א"כ היתרון גם הוא כמוהו. וכן קשה מה שמביא המהרש"א מתוס' בכורות, דלאבא אלעזר בן גמלא הא דמרבה במעשרות וכו' הוא במעשר שני או במעשר עני. ואולי משום דתרומת מעשר אינה נתפסת אלא על אחד מתשעה דנשאר, והמותר שבהנשאר בטבלו כמו שהיה, וכן מטין דברי רש"י בקידושין [נא. בד"ה מעשרותיו]. [וע"ע ל' רגמ"ה במנחות [נד: בד"ה הוה ליה] שכ' ז"ל, דההוא טופיינא לא איתקן, דהוא לא אפריש מעשר אדעתא למיפטר ההוא טופיינא].

לא. בתוד"ה כשם. ונראה דלית ליה כלל לאבא אלעזר בן גמלא מרבה במעשרות וכו'.

כ' המהרש"א, ובתוס' [פ"ב דבכורות] [במנחות נד: בד"ה ניטלת] כתבו דאפי' לפ"ז מצינן למימר דהא דמרבה במעשרות אתיא נמי כר"א בן גמלא, ולגבי מעשר שני ומעשר עני, דהנהו לא איתקיש לתרומה. ועיין בשיטמ"ק שם שתיירץ עוד, כגון שלא נתכוין להפריש אלא אחד ועלו בידו שנים.

לא. בתוד"ה כך. פירש בקונטרס לענין אומד הוא דיליף, אבל מחשבה בתרווייהו נפקי מונחשב וכו', ונראה דלא פליגי רבנן עליה וכו' אבל במחשבה לא פליגי.

וז"ל הרמב"ן, והך מחשבה גרידתא לומר שאינו צריך להוציא בשפתיו, ומודו רבנן בתרומה גדולה שהיא במחשבה כדתנן באילם וכו', והכי אמרינן במס' שבועות [כו:]: גמור בלבו צריך בשפתיו בנדירים, דלא גמרינן מתרומה משום דהוי תרומה וקדשים שני כתובים הבאים כאחד, והיינו תרומה גדולה דיליף מיניה קרא דונחשב אפי' לרבנן. וי"א דבתרומה גדולה מכל נדיב לב נפקא, כדאמרינן בזבחים דההוא בעולות הוא דכתיב ואתקוש

תרומה לקדשים, מה קדשים במחשבה אף תרומה במחשבה, ותרומת מעשר מונחשב וכו', ומיניה הוו שני כתובים הבאים כאחד. וזה אינו נכון, משום דרבנן ודאי פליגי עליה דאבא אלעזר במחשבה כי היכי דפליגי באומד, והיינו בתרומת מעשר, וליכא לאוקומיה סוגיא דשבועות כאבא אלעזר.

לא. המניח פירות להיות מפריש עליה וכו', מפריש עליה בחזקת שהן קיימים.

כ' החת"ס, כבר כתבתי לעיל בסמוך דלרש"י והרמב"ן והרבה ראשונים צ"ל בחזקת שהן קיימין שלא הרקיבו הפירות, ושלא החמיץ היין, ושלא הוחלדו המעות וכדומה, שלא נשתנו גופן, אבל אין חזקה מועלת שלא נגנבו ונאבדו ע"י מקרה שאירע להם, לזה לא יועיל חזקה, וצריך למוסרם לשומר [ונהי דמשמורן מגניבה ואבידה, מ"מ מאבודים דהיינו ריקוב וחיומוץ וחלודה דמעות אינם שמורים, וקמ"ל דבזה המה בחזקת קיימין. לשונו לעיל]. והוא דין חדש וצריך בדיקה בש"ס. ואולי י"ל דחששא דרבנן בעלמא היא שלא יתרום שלא מן המוקף שמה נגנבו, אבל אי עבר ותרם ומצאם שנגנבו, הרי דינם כמו נרקבו לר"א מעת לעת, ולרבנן אפשר קיל מנרקבו, דברנקב שייך חסר ואתאי כמו במקוה וחביות, עיין ריש נדה, משא"כ בגניבה. וצ"ע בכל זה.

לא. ברש"י ד"ה ה"ז חושש. ואם לא אכלן צריך להפריש מהן.

וכ"כ הרע"ב. וכו' ע"ז התוי"ט, משמע דאילו כבר אכלן אין מחייבין אותו להפריש, ותלינן שעכשיו נאבדו, הואיל וכבר נאכלו וליכא אלא חיוב הפרשת תרומות ומעשרות. אבל הרמב"ם בסוף פ"ה מהל' תרומות לא התנה שאם לא אכלן, ומשמע ודאי שאע"פ שאכלן מחויב הוא להפריש התרומות ומעשרות מפני חששא זו. [ועי"ש ברש"ש דשו"ט בזה מצד גזל ממון השבט]. ויראה לי להשוות רש"י והרמב"ם דלא פליגי, דרש"י פי' במשנתניו שהיא דברי ר"א בן שמוע, והוא אינו חושש אלא מעל"ע, א"כ יש לנו לחלק ג"כ בין נאכלו ללא נאכלו, ומטעמא דפרישית כיון דחזינן דחששא דמקילין בה היא שלא לחוש לה רק מעל"ע, אבל הרמב"ם כתב לפי מה שפסק דלא כר"א בן שמוע וכו', א"כ חששא מעלייתא הוא, והלכך אין לנו לחלק בין נאכל ללא נאכל.

ובתנ"ח שבגליון המשנה כ' דליכא שום פלוגתא בין רש"י והרמב"ם, דאם כבר אכלן אינו יכול להפריש, דעל מה יחול שמם כיון דליכא שיריים. [יעו"ש שהוכיח כן מכמה דוכתי. וכ"כ בחי' מהרי"ח]. והביאו החת"ס, וכ' ע"ז, שהיה צריך לבאר אם נאכלו הפירות מה דינם של פירות אלו שנתקלקלו, כגון שהחמיץ היין או שלט רקבון בפירות, אם הם טבל ודאי, או ספק טבל וספק מעשר או תרומה, והספק בזה, כ' י"ל אע"ג דפירות

כ' בעיון יעקב, נראה דאפ' איסורא איכא לעמוד מפניו, כיון שהוא בעל מחלוקת, ואם יעשה לו כבוד כך יחזיק יותר במחלוקת ע"י שיתגאה, שהוא עיקר גרם למחלוקת. וז"ל המאירי, ת"ח שאינו מצויין במדותיו וטכסיסיו, אין שאר חכמים חייבים לנהוג בו כבוד של תלמידי חכמים, והוא שאמרו בכאן ברב הונא ורב חסדא וכו'.

לא: מקמי פלגאה ניקום.

בירושלמי דפאה [פ"א ה"א] אמרו דמותר לספר לשה"ר על בעלי המחלוקת, והביאו הח"ח [הל' לשה"ר כלל ח' ס"ח] בשם יש אומרים, משום דהסמ"ג והגהמ"י הביאו, אבל הרי"ף והרא"ש והרמב"ם השמיטוהו. [ועי' ש' דההיתר דוקא אם רואה שע"ז תושבת המחלוקת, ועוד כמה פרטים הנצרכים לזה]. וכו' עוד בהגה"ה, דאין ראיה להיתר זה מסוגיא דידן, דאפשר שאז היה מפורסם דבר זה שהוא פלגאה.

לא: אמר להו במאי עסקיתו אל ברוחות.

כ' המהרש"א בח"א, חשב דלא קמו מקמיה משום דלא אדעתיהו, שעוסקין בשום דבר עיון, ואמרו ליה ברוחות איזו מהם קשה וכו'. וכו' החת"ס, לא כיזבו לו, כי היה כוונתם ברוחות של בני אדם רוח גסה או נמוכה, כי אמרו מקמי פלגאה ניקום והיינו רוחו של גניבא. ובבן יהוידע כ', אפשר שהיו מדברים ברוחות באותה שעה. מיהו נ"ל בס"ד, דכווננו בזה על אותם הדברים שהיו מדברים בענייניו שאמרו עליו שהוא פלגאה ואין ראוי לקום מפניו, וחטא בעל המחלוקת הוא ברוח, דחטאו בדיבור שהוא רוח כמו שאמר אונקלוס [בראשית ב' ז'] רוח ממללא, ולכן במחלוקת קרח צעק מרע"ה לפני הקב"ה ואמר "אל אלהי הרוחות לכל בשר האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" [במדבר ט"ז כ"ב].

לא: ופריס עליה סרבלא דכרתי.

עיי' בבן יהוידע שביאר, דהא דהוצרך תלמודא לפרש דבר זה, משום דלכא' קשיא, כיון דלא ידעו מי הוא היושב, ש"מ דהיה הגוהרקא מכוסה, ואיך אזיל רבא לגביה, ודילמא אשה מבי ריש גלותא יושבת בו, וכך אמר פריס עליה סרבלא דכרתי, כי היו עושין סימן לגוהרקא, דאם יושבין בו אנשים, פורסין עליו סרבלא דכרתי, ואם יושבין נשים, פורסין עליו סרבלא של גוון אדום כדי שידעו הרואין אם יושבין בו אנשים או נשים.

לב. השולח גט לאשתו וכו', הרי זה בטל.

כ' החת"ס, דע כי עיקר דין ביטול חידוש הוא, כי לשוויא שליח ע"י דיבורו, רחמנא רבייה מ"ושליח ושלחה" ושאר ילפותות ריש פ"ב דקידושין, ובדיבורו נעשה מעשה שזה השליח נעשה כמותו, אך לבטל ע"י דיבורו, אע"ג דמסברא י"ל הפה שעשאו שליח הוא הפה המבטלו, אבל איננו כן, כיון דגזיה"כ הוא שע"י דיבורו נעשה כמותו, וזה לא נזכר בקרא שיכול לבטל זה, א"כ הוה סד"א שאינו יכול לבטלו, כמו בתרומה שאם אמר או חישב תרומה בצד זה, שוב לא אתי דיבורו ומבטלו [אם לא ע"י שאלה על נדר].

לב. השולח גט לאשתו וכו' הרי זה בטל.

כ' המ"מ [בפ"ו מהל' גירושין הט"ז], נסתפקתי אם שליח ראשון מבטל שליח שני, מי אמרינן נהי דיש לו כח למנות שליח, מ"מ כולוהו מכח בעל קאתו ואין לו כח לבטל השליחות, דומיא דהיכא דמת שליח ראשון דמתגורשת ע"י שליח שני כדאיתא בפ' כל הגט [כט:], או דילמא שאני מת מהיכא דביטל השליחות בפירוש וכו', והדבר צריך אצלי תלמוד. [א"ה, לכא' איכא לספוקי נמי איפכא אם הבעל יכול לבטל שליח שני, כיון דכולוהו מכחו קאתו, או דילמא כיון שלא הוא מינהו, לאו כל כמיניה לבטלו [א"כ יבטל את השליח הראשון]. ואולי תליא בהנידון אם מבטל את דיבורו הראשון, והכא לאו דיבורו דבעל הוי, או את חלות השליחות שנעשה זה שלוחו כמותו לעשות המעשה מכחו, וכיון דמכח דבעל קאתו, מצי בעל לבטל].

לב. או ששלח אחריו שליח וכו' הרי זה בטל.

שרצה לתקן הם ודאי טבל בחזקתן הראשונה, כי אין בגופן שום מעלה, אלא ריעותא בחזקת טבל, כמו האדם שהוא בחזקת טומאה, ואין בגופו שום מעלה, אך ע"י גוף אחר אנו רוצים להעלות זה מטומאתו ע"י מעלת המקוה, והטבל ע"י מעלת הפירות שהפריש עליהן, והואיל והמעלה הוא בגוף אחר ואותו הגוף איתרע השתא, שהמקוה נמצא חסר לפנינו והפירות הוקרבו לפנינו, על כן נשאר אינך בחזקת ריעותא שלהם, אבל אם נאכלו הפירות כבר ואין לנו לדון עליהם כלל, אלא על הפירות שהניח לתקן עליהם, ואותן ב' החזקות בגופן, הריעותא שחזקתן טבל והמעלה שחזקתן קיים, ונהי דחזקה זו הטובה איתרע לפנינו, מ"מ איננו ודאי טבל, אלא ספק תרומה ספק טבל וכו'. [יעו"ש שהאריך].

לא. בתוד"ה במחשבה. וא"ת כיון דשרי תרומה כשנותן עיניו בצד זה, אמאי אין מגביהין תרומות בשבת וכו'.

כ' המהרש"א, יש לדקדק דמשמע דפסיקא להו כיון דשרי נותן עיניו וכו' שרי נמי בשבת, והיינו לכו"ע, דמחשבה לכו"ע מהני בתרומת מעשר ומעשר ראשון כמש"כ התוס' לעיל, וא"כ הוא, ר"ש בן אלעזר דקאמר התם מדומע דשרי נותן עיניו וכו' בשבת מאי קמ"ל, הא בטבל ממש נמי שרי. ויש ליישב. וכו' ע"ז בקרני ראם, איני מבין מה ענין מדומע לטבל, אע"ג דמהני בטבל נותן עיניו, היינו משום דמהני מחשבה, אבל מדומע שכבר נעשה תרומה ונתערב, לא ס"ד דיועיל נותן עיניו וכו', ואיצטריך ר"ש בן אלעזר לאשמועינן דינא, וכן לדין לא קי"ל כר"ש בן אלעזר בהא דמדומע אע"ג דמהני בטבל.

לא. בתוד"ה מעת לעת. וי"ל דדוקא התם דייק משום דאשה מרגשת בעצמה וכו'.

וז"ל תוס' הרא"ש, וי"ל דהא דדייק התם היינו משום דאשה מרגשת בעצמה וכו', אבל הכא מילתא דפשיטא היא דסמכינן אחזקה דאוקי פירות בחזקתיהו והשתא הוא דאבדו, וחכמים עבוד הרחקה מעת לעת, והתרומה והמעשר שמפריש צריך לתקן פעם אחרת, כי שמא טבל הם. [א"ה, לכא' כוונתו, דאם חוזר ומפריש ממקום אחר, שמא הוי מן החיוב על הפטור, שכבר אלו מתוקנים בהפרשה ראשונה, כיון דמדינא הפירות בחזקת קיימין היו, וחששא דרבנן בעלמא הוא לחוש שהיו אבודין].

לא: מהו דתימא מאי למפרע מעת לעת קמ"ל.

דלעולם חוששין לו, וחלוקין עליו חבריו, והני מילי כשנאבדו לגמרי, אבל החמיץ היין והרקיבו הפירות והעלו חלודה המעות, אין חוששין להם אלא עד שעה שאפשר להם להחמיץ ולירקב ולעלות חלודה, וכדתניא התם פ' המוכר פירות [צו]. הבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה הולך ואח"כ נמצאת חומץ, כל ג' ימים ודאי, מכאן ואילך ספק, ופליגי בפירושא ר' יוחנן וריב"ל כדאיתא התם, [דלר"י כל ג' ימים הראשונים ודאי יין, מכאן ואילך ספק, ולריב"ל כל ג' ימים האחרונים ודאי חומץ ומכאן ולהלן ספק], ותניא בתוספתא דהכא [ה"ד] המניח פירות וכו', ואינו חושש שמא הרקיבה תבואה ושמא החמיץ יין ושמא העלו חלודה המעות, הלך ומצאן שהרקיבו ושהחמיצו ושהחלידו, הרי זה חושש לתבואה כדי שתירקב וליין כדי שיחמיץ ולמעות כדי שיחלידו וכו'. עכ"ל הרשב"א. [ועיי' במש"כ החת"ס במתני', הו"ד שם].

לא: אמר רבא ואיתמא ר"פ לשותפין וכו'.

רש"י פי' לענין שאין האחד יכול למכור שלא מדעת חברו אלא בפרקים אלו. ור"ח ור"ת פירשו לענין שאין יכול לכופו לחלוק עד זה הזמן. והדרישה בחו"מ [סי' קע"ו ס"ק כ"א] כ' דמלשון הרא"ש [סי' י"ב] והטור מבואר דלא פליגי. ועיי' ברא"ש בב"מ [סי' ט'] שפירש להך מימרא דהתם [דמיתו תוס' בד"ה לשותפין] כשקבע לו זמן, ושוב הביא פי' הרי"ף דמיירי בלא קביעות זמן, והעיקוב הוא לכל סחורה עד זמן מכירתה, ומסיק וז"ל, ופירש"י כאשר פירשתי והוא הנכון, וכו' ע"ז בפלפולא חריפתא [אות כ'], הרי שדחה פי' הרי"ף מהך מימרא, ותימא קצת דבסוף פ' כל הגט כתבו בשם ר"ח להלכה.

לא: מקמי פלגאה ניקום.

ונראה דהכי קאמר, דקא מהדר בתריה דשליח ורהיט בתריה ולא הספיק לבטוליה ליה בפירוש עד שנתנו לאשה, וכשהגיע אצל האשה ביטולו ואמר דמעיקרא כי הוה רהיט בתריה לבטוליה הוא דהוה בעי, וכיון שכן הו"א דתיגלי מילתא למפרע דידיים מוכיחות דלהכי הוה רהיט, וליבטול כאילו הוא בטליה בפרוש לשליח עצמו, קמ"ל.

לב. פסול הוא אינו גט לא אמר כלום.

כ' הרשב"א, דאינו אלא כאומר שאין זה גט, ואנו רואין אותו שהוא גט, ושהוא פסול שאינו נכתב כתקנו באותיות ובלשון ואנו רואין אותו כתוב כהוגן, ואינו אלא כמשנה את הידוע. וקשיא לי, דילמא פסול שנכתב במחובר או שלא לשמה או שהוא מזויף קאמר, דמהימן מיגו דאי בעי מבטיל ליה. וי"ל דאי להכי נתכוון, פירושי הוה מפרש מאי פסולו מיהא, דכיון דאנן כשר חזינן ליה, אם איתא דאית ביה פסול מימר הוה אמר פסול משום כך ומשום כך.

לב. למימרא דבטל לישנא דליבטיל משמע.

הקשה הרשב"א, מנא ליה הא, דילמא מעיקרא משמע, ובטל הוא דבטלתי מעיקרא משמע, וכרבי דאמר אם בטלו מבוטל, ונאמן מיגו דאי בעי מבטל ליה השתא. ועוד קשיא לי אמאי שבק מתני' ואקשי אברייתא, דבמתני' נמי קתני בטל ה"ז בטל וכו'. וי"ל דאבטל דברייתא דוקא איכא לאקשווי, משום דמינה שמעינן לה דליבטיל השתא קאמר, משום דקתני בה אי אפשר דעל כרחיה השתא קאמר, ובטל הוא דומיא דאי אפשר וליבטיל השתא קאמר.

וכ' הגרע"א ע"ז, בעיקר קושית הרשב"א דמהני מדין מיגו, הא בהגיעו להשליח ולא ידע אם כבר מסר לה השליח הגט או לא, ואומר להשליח בטל הוא, דאם מעיקרא משמע לא מהימן, דליכא מיגו דליבטיל עכשיו, דאינו רוצה לבטל עכשיו, דחושש שמא כבר בא הגט לידה ואין בכחו לבטל עכשיו, לכך אומר שבטלו כבר. אלא דקושית הרשב"א דילמא הברייתא מיירי ברואה שהגט ביד השליח ואיכא מיגו. וזוה מרווח יותר תירוץ דדומיא דאי אפשר, דמיירי ג"כ, אף בלא ידע אם כבר נמסר לה הגט. דהא לישנא דלהבא משמע, וה"נ מיירי בטל הוא.

לב. אמר אביי בטל שתי לשונות משמע וכו', גבי גט לישנא דמהני ביה קאמר, גבי מתנה לישנא דמהני בה קאמר.

כ' המאירי, ואע"פ שבלשון מסופק אומרים בעלמא יד בעל השטר על התחתונה, בדברים שבע"פ אינו כן, אלא הולכין אחר מה שאומדין בכוונת דיבורו, ועוד, שאין זה לשון מסופק אלא ששתיהן במשמע, וראוי לדונם כפי מה שאנו אומדין בכוונתו, וכן כל כיו"ב.

לב. ברשי"ד"ה לא אמר כלום. ואם יש לו בעל חוב גובה אותה בשבילו.

כ' הרשב"א, נראה דס"ל דבטלה היא אינה מתנה דבריו קיימין, ואין בע"ח גובה הימנה. וא"ת ומאי שנא מהא דאמרין בכתובות [יט]. האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן, ואסיקנא דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים. י"ל דהתם הוא דשטרא כיון דמקוים נפיק מתותיה ידיה, בחזקתיה קאי ומסתמא דידיה הוא, ולחוב לאחרים הוא דקא מודה דשטר אמנה הוא ואינו נאמן, הא למה הדבר דומה, לאומר בשדה המוחזקת בידו אינה שלי במקום שחב לאחרים דלא כל הימנו לאבד זכותן של אחרים, אבל במקבל מתנה דלאו דידיה הוה, ומכח זכיותו הוא דבעי מלוה לטרפו, נאמן הוא לומר לא קבלתי בתורת זכיה, ואינהו דקאמרי דבתורת מתנה ושנתכוון לזכות בו כשקבלו, צריכין להביא ראיה. וראיתי לרב אב ב"ד צ"ל שכתב דדוקא בשלא חב לאחרים הוא דקאמר בטלה היא אינה מתנה דבריו קיימין, אבל במקום שחב לאחרים לא, כההיא דשטר אמנה.

לב. בתוד"ה מהו דתימא. ועוד נראה לר"י וכו' כמו שרוצה להוכיח בפ"ק דקידושין מכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכו'.

וביאר המהר"ם שי"ף, אף דבדעתו בהיפך, ואינו רשאי לומר מכח הכפיה, ולאפוקי לתירוץ ראשון לא הוה מדינא, דדוקא דברים שבלב שלא חשש

כ' הפנ"י, נראה לכאן מלשון המשנה דבהאי בבא נמי לא נגמר הביטול כי אם כשפגע השליח בשליח ואמר לו קודם שיגיע הגט לאשה וכו'. אמנם לאחר העיון יראה לי דעדיין הדבר צריך תלמוד וכו', דהא מדאורייתא ודאי נגמרה ביטול משעה ששלחו, דלא גרע מאילו בטלו בפני אחד מן השוק שלא בפני השליח, דאף שכי' תוס' דביטול בפני אחד דשייך חשש ממזרות לא הוי ביטול אף לרבי, היינו משום מה כח ב"ד יפה, א"כ משמע דעיקר הטעם כיון דביטול שלא כדיון ועבר על דברי חכמים וכו', וא"כ בשלח אחריו שליח, דבשעת הביטול [דהיינו כשעשאו שליח, וכנ"ל], לא היה שום חשש ממזרות, דחזקה שליח עושה שליחותו, ויתחזק בשליחותו טרם שיגיע הגט ליד האשה, וא"כ היכא דאיתנס, לא מסתבר דלא הוי ביטול להתיר אשת איש לעלמא. עכת"ד. [יעו"ש עוד].

לב. או ששלח אחריו שליח וכו' הרי זה בטל.

כ' הרש"ש, מזה קצת ראה לדעת בעל העיטור שהביא הר"ן בפ"ק דפסחים שיכול לבטל חמצו ע"י שליח. ועיי"ש בר"ן שי"א דכיון דביטול מתורת הפקר נגעו בה, שליח לא מצי מבטל, שהרי אם אמר אדם לחבירו הפקר אתה נכסי, אין בכך כלום. ובטעמא דבעל העיטור כ' הבי" [סי' תל"ד] משום דחמץ אינו ברשותו של אדם אלא שעשאן הכתוב כאילו ברשותו, בגילוי דעתא דלא ניחא ליה זכותא בגויה סגי. [והאי טעמא לא שייך הכא בביטול גט]. א"נ דטעמא דהפקר לא מהני שליחות, משום דהפקר יש לו דין נדר, ומשו"ה לא מהני ביה שליחות כמו בנדרים, אבל ביטול שאינו ענין לנדר שפיר מהני ביה שליחות. [וגם להאי טעמא לכאן אינו ענין לביטול דגט].

לב. או ששלח אחריו שליח.

כ' המהר"ם שי"ף, ולא אשמעינן רבותא, שאמר לו לאחד שיש לו בלא"ה דרך לשם אגב אורחא, אם תפגע בשליח אמור לו גט שנתתי לך בטל הוא. ואולי בזה באמת לא אלימא שליחות דבתרא משליחות דקמא.

לב. אם משהגיע גט לידה שוב אינו יכול לבטלו.

כ' הרשב"א, אפי' חזר בו תוך כדי דיבור של נתינה, וכדקיי"ל [ב"ב קכט:]: כל תכ"ד כדיבור דמי חוץ מע"ז וקידושין. [א"ה, ובנדרים [פז].] איתא חוץ ממגדף ועכו"ם ומקדש ומגרש. אמנם התם איירי כשחוזר בו מן הגירושין, אבל הכא שמבטל השליחות, לכאן תליא בתכ"ד למינוי השליח, וכן אם את הגט הוא מבטל, תליא בתכ"ד לכתבתו, וזוה לא נחלק אדם דמהני אף לאחר כ"ד, וא"כ מה מהני תכ"ד להנתינה לענין ביטול השליחות או הגט]. ובגמ' דמפרש דהא קמ"ל אע"ג דמהדר בתרה לבטולה, מסתברא דהומ"ל דהא קמ"ל אע"ג דבטליה תכ"ד שהגיע לידה.

לב. מהו דתימא לא אלימא שליחותיה דבתרא משליחותיה דקמא.

כ' הגרע"א, צריך לומר דמיירי במתני' שמצוה לשליח גופא שיבטלו, דאם עשה שליח שיודיע לו שהבעל גופא מבטלו מאי מהו דתימא וכו', הא הבעל גופא מבטל והשליח הוא גילוי דעתיה שהבעל מבטלו. [מיהו לכאן בכה"ג שאין השליח מבטל אלא מודיע לשליח קמא שהבעל ביטל, לא חייל ביטול הבעל עד שעת הודעת שליח לשליח קמא, דעד עתה הוי שלא בפניו, וש"מ דאפשר לבטל אלאחר זמן. ויל"ע].

לב. מהו דתימא איגלאי מילתא למפרע דבטולי בטליה, קמ"ל.

כ' הרשב"א, תמיהא לי, דבשלמא לרבי דאמר לקמן ביטולו מבוטל, איצטרין הכא לאשמועינן דדוקא בדידיעין ביה דבטליה, אבל מסתמא לא, ואע"ג דחזיניה דמהדר בתריה לבטוליה, אבל לרשב"ג דאמר ביטולו אינו מבוטל, מאי קמ"ל, דאטו השתא בדשמעיניה דבטליה לא חיישינן ליה, בדמהדר בתריה לבטליה חיישינן ליה. [א"ה, לכאן כוונתו כקושית הגרע"א ע"ד תוס' [בד"ה מהו דתימא], מה הוצרכו לומר דעשאוהו כדברים שבלב, הא כיון דהשליח והב"ד אינם יודעים בשעת מעשה מה שבלבו, הוי ביטול שלא בפניו. ועיי"ש דשו"ט דליהו נמי כביטול שלא בעדים, ולפ"ז אף לרבי אם בטלו אינו מבוטל], אלא דלא ברירא ליה].

לפרש לא היו דברים, אבל היכא שידעין עשושה כל מה שיכול לעשות, הוא מדינא דברים, רק רבנן עשאו כמו דברים שבלב כיון שדומה קצת לדברים שבלב, אבל לועוד נראה לר"י מדין תורה לא היו כאן דברים, כיון דסוף סוף לא פירש בפיו, אלא היכא שבלא גילוי דעתו יש לנו לדעת וכו'.

לב: ורב ששת אמר אינו חוזר ומגרש בו.

כ' החת"ס, עיין תוס', והכוונה דאתי דיבור ומבטל דיבור או מחשבת לשמה, ואפי' אי "וכתב" אסופר קאי ולא אבעל, מ"מ אינו לשמה אלא ע"י דיבורו של בעל, ואתי דיבורו של עכשיו ומבטל ליה, וממילא בטל הגט לגמרי, [ועיין בתו"ג דנקט דאי "וכתב" אסופר קאי אין שייך ביטול, דכיון דלא בעינן שליחות, רק דכל זמן שאין הסופר שומע מפי הבעל לא חשיב לשמה משום דסתם אשה לא לגירושין קיימא, וכאן שבאמת שמע מפי הבעל ובודאי כתב לשמה, א"א להבעל לבטל הכתיבה של הסופר שהיה לשמה, דעל כרחק נכתב הגט לשמה, כיון דאחר שצוה הבעל סתם אשה לגירושין קיימא].

ומה שהקשו תוס' מס"ת, לכאן לק"מ, דהתם הו"ל הקדש, דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט, והו"ל קדושת השמות וקדושת ס"ת כמעשה גמור, וכאילו הקדיש נכסיו או אמר פירות אלו תרומה אינו יכול לחזור בו, וכדאיתא ריש פ"ג דקידושין, משא"כ לשמה דגט אין בו קדושה ואתי דיבור ומבטל דיבור. ואפשר זהו בכלל תירוץ תוס' דגט לא חשיב גמור מעשה, דאי לא"ה אין הבנה לתירוץ הלז. עכ"ל החת"ס.

לב: והא קיי"ל הלכתא כוותיה דר' יוחנן דאמר חוזרת.

כ' המהרש"ל, פירוש מאחר דחוזרת אע"פ שכבר קבלה הקידושין, אלמא דאתי דיבור ומבטל הקידושין מעיקרא וכאילו לא היו קידושין מעולם, ה"נ נימא גבי גט. וז"ל הריטב"א, פלוגתא דר"ל ור"י היא במס' קידושין [נט]. גבי המקדש את האשה לאחר שלשים וכו', ר' יוחנן אמר חוזרת, דאתי דיבור שני ומבטל הדיבור הראשון, שהרי לא נשתעבדה היא לבעל אלא בדיבור (דאלו) [דהיינו] ברצונה שנתרצית היא להתקדש לו, וה"נ היאך חוזר ומקדש בו ולא אמרינן דבטולי בטליה לדיבור ראשון שצוה לכתוב הגט לשמה, וליהוי כאילו לא נכתב לשמה כלל.

וז"ל הריטב"א בקידושין, קשיא ליה לרבינו נר"ו, היכי קס"ד מעיקרא כלל לדמויי הא דר"נ שהגט נכתב ונחתם כראוי וא"א לבטלו, לחזרת האשה שעדיין לא תפסו בה קידושין ולא נעשה בה שום מעשה אישות, הא לא דמיא הא דר"נ אלא לאשה שחזרה בה ואח"כ נתרצתה, שיכול הלה לחזור ולקדשה בכסף ההוא בעצמו, ואע"פ שאמרה בפירוש שלא תתקדש לו בכסף ההוא לעולם, לאו כל כמינה לבטל הכסף מדין ממון שלא תתקדש בו. ותירץ הוא נר"ו, דאנן הוה ס"ד דכיון שאמר לעדים מתחילה כתבו וחתמו ותנו ובשליחותו עשאוהו והוי לשמה, כל כמה דלא מטי גיטא ליד האשה יכול הוא לבטל הגט לומר שתבטל שליחותו למפרע, והוי כאילו עשאוהו מדעתם ולא הוי לשמה ופסול.

וכ' בקה"י [סי' כ"ה], דמבואר מדבריו דענין ביטול הגט הוא ביטול שליחותו וציוויו לכתובת וחתומת הגט, והוכרח לומר דהוי ביטול למפרע, שהרי כבר עשו שליחותו, ומה יועיל ביטולן מכאן ולהבא לענין מה שכבר נעשה קודם הביטול, אלא על כרחק דדין אתי דיבור ומבטל דיבור הוא עקירה למפרע, אלא שהריטב"א כתב כ"ז רק לפום דעת המקשה וכו'.

ויעו"ש דמתשו' הרשב"א [ח"ד סי' פ"ד] מוכח דענין אתי דיבור ומבטל דיבור אינו אלא מכאן ולהבא, ממש"כ הרשב"א דמי ששלח גט לאשתו וביטל את שליחותו, אינו יכול לחזור ולבטל את הביטול, דלא שמענו בשום מקום דיכולים לבטל דיבור של ביטול, רק דיבור של קיום שעושה איזה דבר כגון דיבור של מינוי שליחות או קידושין לאחר ל' יכול לבטלו, והשתא אי נימא דענין אתי דיבור ומבטל דיבור הוא עקירת דיבור ראשון למפרע, מאי נפק"מ אם דיבור הראשון עשה קיום דבר או ביטול דבר, אלא על כרחק שאינו מבטל אלא מכאן ולהבא מה שיש עכשיו ע"י הדיבור, ומשו"ה כשהדיבור הראשון עשה איזה דבר כגון שליחות אפשר לבטלו מכאן ולהבא, אבל כשהדיבור עשה ביטול שליחות וכבר נתבטלה,

מה יועיל הביטול מכאן ולהבא הלא כבר נתבטלה השליחות. [יעו"ש שהאריך בזה].

לב: בפני כמה הוא מבטלו.

כ' המאירי, אני תמה, שהיה להם לומר בגמ' בפני כמה היה מבטלו, שכשהוא אומר בפני כמה מבטלו משמע שאף בטר התקנה יכול לבטל בפני שנים, ועוד מהו שאמר במשנה היה עושה ב"ד ממקום אחר, היה לו לומר היה עושה ב"ד ומבטלו בפניהם, אם שנים לר"נ אם שלשה לרב ששת, ועוד אם תקנת ר"ג שלא לבטלו אלא לשליח או לאשה, היאך ייחסו נגוד זה לרב [כדאמרי' בקידושין יב:]: דרב מנגיד על דמבטל גיטא, והרי הכל ראויים להסכים עליו לנגוד או למרדות מתקנת ר"ג.

אלא שנראה לי שבראשונה היה עושה ב"ד ממקום אחר ר"ל שלא במקום האשה או השליח כדי שלא ינדע ביטולו, [א"ה, עיין בח"ח הל' לשה"ר כלל ב' ס"ו ובבב"ח, דאפי' באתי תלתא אין נשמע מעיר לעיר אלא בדבר שהוא אוושה מילתא, כמו מחאה שאוכל שדה חבירו בגזלותא, אבל בדברים הקטנים אין נשמע מעיר לעיר, ואפשר שאפי' באותה העיר, אם היא עיר גדולה], וזה היה מכשול גדול, ותקנת ר"ג היתה לעשות ב"ד במקום השליח או האשה אם ירצה לבטלו כדי שינדע לשליח או לאשה, ונמצא שאף לאחר התקנה אדם יכול לבטלו אם בפני שנים לר"נ או בפני שלשה לרב ששת, שלא היתה התקנה אלא ממקום אחר למקום שליח או אשה, והוא ששאלו בפני כמה מבטלו, כלומר אף לאחר התקנה וכו', ולא הוסיף ר"ג על המנהג כלום אלא ממקום למקום וכו', אלא שחידש בה רב שכל העושה כן יהא במרדות, לא מפני שעבר על התקנה, שהרי לא עבר עליה, אלא שאף בזו יש גרמת מכשול ותקלה לפעמים, שאף במקומן ימצא מוכנים לפרוענות לבטל בפניהם ולשתוק עד שיגרמו לה תקלה, ומתוך כך מכין אותו מכת מרדות, אלא"כ ביטלו לשליח או לאשה וכו'.

לב: בתוד"ה להולך. בגט לא שייך לומר הולך לאו כזכי, דאפי' זכי נמי לא מהני וכו'.

וז"ל הרמב"ן, קשה לן היכי תלה הא בהא, שליח מתנה אי אמר זכי קנה לו מיד, שליח גט אע"ג דאמר זכה לאו כלום הוא, שאין חבין לאדם שלא בפניו, ולא משום דאמר לאו כזוכה הוא. ולא מילתא הוא, דה"פ בשליח הגט אע"פ שאמרה לו התקבל לי גיטי אם אמר הבעל הולך ורצה לחזור חוזר, ואם אמר זכה ורצה לחזור אינו חוזר. והרשב"א הביא תירוץ, ומקשה עליה דהא לקמן [סג]: ספוקי מספקא לן בכה"ג אי הולך כזכה, [יעו"ש דשו"ט בה], ועוד הקשה, דכיון דמיתתי הא דאביי בשמעתין דהכא, אלמא בשאר שלוחין דלאו לקבלה ניהו קאמר, דומיא דשליח דמתני' ודשמעתין. ושוב הביא ד' תוס', ומסיק, ונ"ל דנפק"מ במקום יבם, כגון שעשה הבעל השליח לקבלה שיקבל לה גיטה ואמר ליה הולך גט לאשתי, דאילו א"ל זכה בגט זה לאשתי היא ספק מגורשת וחולצת ולא מתייבמת כדאיתא ביבמות [קיה:], אבל השתא דאמר ליה הולך גט זה לאשתי, אפי' ריח הגט אין בו, דהולך לאו כזכי. [יעו"ש שהאריך].

לב: בתוד"ה התם. מתוך הלשון משמע דאפי' ביטלו בפירוש אינו מבטלו וכו'.

וכן מסיק הרמב"ן שכן עיקר, דאדרבה, בטל הוא וכן יהא כחרס טפי משמע לי לישנא דביטול הגט עצמו מלשון ביטול שליחות השליח, ואלמלא אפשר היה שיפסול לעולם אף בזה אינו חוזר ומגרש, שהרי אמר בטל הוא, אלא מפני שא"א לגט ליבטל לעולם, אמרינן שליחותו של שליח יבטל, שאין דבריו לבטלה, עכ"ל.

לב: בתוד"ה התם. ועוד דשמא התם שלא נחתם לא חשיב גמור מעשה.

כ' הגרע"א, אינו מובן כראוי, דהא ר' שמעון [דסוגיא דהתם אליביה] ס"ל עדי מסירה כרתי [לעיל י:], א"כ בכתובה כבר נגמרו המעשה, ואי דלא חשיב השטר עד שיהיו עדי מסירה, א"כ גם בנחתם לא ליהוי מעשה, דהא עדיין לא מיקרי שטר, דהא אין עדי חתימה כרתי ולא יוגמר כח השטר רק ע"י עדי מסירה, ואין תועלת בעדי חתימה רק שלא תצטרך להביא עדי מסירה דאמרינן מסתמא נמוסר כהלכתו, [כמבואר בתוס' לעיל ד. בד"ה

דק"י"ל], וא"כ בגוף הכשר קיומו וגמרו דהשטר לא ידעתי הפרש בין נחתם ללא נחתם.

לב: בתוד"ה ור"נ. דוקא בפני ג' לרב ששת מבוטל וכו' אבל בפני שנים דאיכא למיחש לממזרות לא.

כ' התוי"ט, וכח ביד חכמים לתקן שלא יהא ביטול ושיהיה גט, משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה. וכ' ע"ז הגרע"א בתוספותיו, וזהו לא נאמר בסוגיא אלא אליבא דרשב"ג, דס"ל דאף בביטולו בב"ד אלא דהביטול היה שלא בפני השליח ועבר על תקנת ר"ג דאינו מבוטל, אבל למה דקיי"ל כרבי דביטול מבוטל, אף דביטול שלא בפני ב"ד גם לרב אינו מבוטל וכו', מ"מ א"צ לטעמא דאפקעינהו, אלא דבמקום טעם חשוב יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת, כמש"כ תוס' ריש פרקין [לב. בד"ה מהו דתימא]. ונפק"מ לדינא בקידשה אחר קודם הגט הזה, דאם צריכים לבא לידי אפקעינהו, א"כ קידושיו קידושין, אבל אם נימא דעקרה [אצ"ל דעקרו] לדין תורה ולא אפקעינהו, אין קדושי השני קידושי ודאי, אלא דחיישין, דהוי כאילו אמרה נגטרשת. [ובמק"א כ' דנפק"מ אם זינתה קודם הביטול, דאי אפקעינהו והיא למפרע פנויה, אין הולד ממזר, אבל אם א"צ להפקיע הקידושין, אלא כיון דאיכא טעם חשוב יש כח לעקור מכאן ולהבא, יהא הולד ממזר].

ובפנ"י דקמן [לג. בד"ה ומי איכא] כ' כהתוי"ט, דאף הא דקודם התקנה אינו מבוטל בפני אחד לר"נ או בפני שנים לרב ששת, הוא משום דאדעתא דרבנן מקדש וכו', ומסיק וז"ל, ועוד י"ל דנהי דמודה רבי דבפחות מג' לרב ששת ופחות מב' לר"נ לא הוי ביטול, אפשר דהיינו דלא הוי ביטול להקל להתירה לכהונה או ליבם, אבל להתירה לעלמא אפשר דחיישין לחומרא דהוי ביטול, וכמו שנסתפקו התוס' בזה לעיל [לב. בד"ה מהו דתימא]. יעו"ש עוד.

לב: בתוד"ה ור"נ. ולר"נ וכו' מ"מ בפחות משנים דאיכא למיחש טפי אינו מבוטל, ובהא אפי' רבי מודה דאמר' מה כח ב"ד יפה.

וביאר המהרש"א והמהר"ם שי"ף, דאף קודם תקנת ר"ג הא דבפני אחד אינו מבוטל לר"נ [וכן בפני שנים לרב ששת], לאו מדינא הוא, אלא משום תקנת ממזרים. ומסיק המהרש"א, ומיהו לקמן בתוס' [לג. בד"ה רבי] משמע דבפני אחד אם אינו שליח, מדינא אינו מבוטל משום דאין דבר שבערוה פחות משנים, ובקרני ראם תירץ דכשמבטל בפני שנים ואינם ביחד, לא מהני לר"נ [כמבואר בתוס' שם], והיינו מתקנתא ומשום מה כח ב"ד יפה, דאילו מדינא משום אין דבר שבערוה פחות משנים, הוה מהני.

וז"ל הרמב"ן, תמהני בה, אפי' ביטולו בין עצמו למה לא יבטל, דאי ידעין ביה ליהוי ביטול, וי"ל שהדין נותן ששליחות השליח כיון שבפניו היה אין מבטלין אותו שלא בפניו, דלא אתי דיבור שלא בפניו שהוא גרוע ומבטל דיבור שהוא בפניו, כענין שאמרו [לג:]: מילתא דעבידא באפי בי עשרה צריכה בי עשרה למישלפה וכו'. ואפשר דמ"ד בפני שנים דינא קאמר דלא ליהוי ביטול כדפרישית דהויא דבר שבערוה ואינה פחות משנים, אבל מ"ד בפני שלשה לומר דמעיקרא היה נוהגין בג' דחוששין לתקנת ממזרים, ובא ר"ג וחשש נמי לתקנת עגונות.

לג. ור"ל אמר מפני תקנת עגונות וכו' ושמעיה וידעה ולא מינסבא, ותקנת עגונות הוא דאיכא.

ופירש"י דאצרכיניה לילך אחריו או לשלוח שליח, והוא לא יטרח בכל אלה בשביל לעגנה. וכ' ע"ז הרשב"א, ואע"פ שהיא אשת איש גמורה ומן הדין אינה יכולה לינשא, שייך בה שפיר עגונה, כדאמרין לעיל [כו:]: ובדין הוא דטופס נמי לא ליכתוב, וזימנין דבעי למיזל למדה"י ולא משכח ספרא ושביק לה ואזיל ומעגן ומותיב לה. ויש לי לפרש עוד משום תקנת עגונות, דפעמים שניתן הגט לידה והדר מבטל ליה, ושמעיה אינה ולא ידעה אימת בטליה, וסברה דילמא מקמי דלימטי לידה בטליה, ויתבה ומיעגנא שלא כדן. [יעו"ש דמייתי ראייה מהירושלמי].

לג. רשב"ג אומר וכו' ולא להוסיף על תנאו, שא"כ מה כח ב"ד יפה.

הקשה בקוב"ש [אות י"ט], דמשמע דמדאורייתא יכול להוסיף על תנאו שלא בפני האשה, והא כ' הראב"ד [הו"ד ברשב"א קידושין (כ"ד)] כג: בד"ה הא דאמרין [דתנאי בפני הקונה לא מהני. ולק"מ, דהא דבעינן שיתנה בפני הקונה היינו דבעינן דעתו, אבל באשה שמתגרשת בעל כרחא, א"כ מה לי בפניה מה לי שלא בפניה, וזה פשוט. [א"ה, לפ"ז אחר תקנת רגמ"ה שלא לגרש בעל כרחא, ישתנה זה הדין, דאף דקיי"ל כרבי דביטולו מבוטל, לא יוכל להתנות שלא בפניה, משא"כ לתירוץ בתרא דלקמן].

עוד אפשר לומר, דהא דבעינן תנאי בפני הקונה הוא אחד מדיני תנאים, והנה ר"א דבעינן כל דיני תנאים, כ' התוס' בכתובות [נו. הרי זו], משום דאי לאו דמציונו בבני גד ובבני ראובן היה ראוי לומר דאין שום תנאי מועיל לבטל מעשה, דהא לא אתי דיבור ומבטל מעשה, וכיון שלא למדנו עיקר דין תנאי אלא מבני גד ומבני ראובן, לא נוכל ללמוד אלא דומיא דהתם, ומשו"ה בעינן כל דיני תנאים. ולפ"ז נ"ל לומר דבר חדש, דבקנין לאחר שלשים יוכל להתנות בלא דיני תנאי, דהא בזה אין אנו צריכין ללמוד מבני גד ובני ראובן, דהא אפי' לחזור יוכל תוך ל', וא"כ כ"ש שיוכל להתנות וכו'. ולפ"ז מיושבת הקושיא הנ"ל, דהא מדאורייתא יוכל לבטל את הגט גם שלא בפני האשה [דאתי דיבור ומבטל דיבור כדלעיל לב:], וא"כ יוכל להתנות גם בלא דיני תנאים, וה"ה שיוכל להתנות שלא בפני הקונה, דגם זה דבעינן תנאי בפני הקונה הוא אחד מדיני תנאים.

לג. בעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמיפלגי.

כ' הרמב"ן, פי' שבטלה בעל דבר, לא בטלה כולה שמה בעדות זו הוא רוצה ואינו רוצה באחר שיהא עליו עד, אבל עדות שבטלה מחמת פסול, כגון נמצא אחד מהן קרוב או פסול, הכל מודים שבטלה כולה, ורבי גופיה הוא שאמר כן במס' מכות. וכ"כ המאירי וז"ל, אנו קורין בכאן "שבטלה" מבנין הדגוש [בַּטְלָה], כלומר אע"פ שרבי סובר בעלמא בעדות שבטלה מקצתה מחמת פסול כגון נמצא אחד מהן קרוב או פסול בטלה כולה, כל שהוא מכל מקום מבטל מקצתה, לא ביטל את כולה, אלא רוצה הוא בזה שיעיד ולא בזה. וכ"כ הפנ"י מסברא דנפשיה.

ועיין בחת"ס ש"כ, דלפ"ז אם אמר בהדיא איני מבטל אלא אלו והשאר יתקיימו, מודה רשב"ג דיכול לבטל, משא"כ ללישנא דבעי עשרה למישלפה, גם בזה אינו יכול. אלא דא"כ הול"ל איכא בינייהו בכה"ג, [וע"ד שהקשה הרמב"ן לקמן בסמוך בד"ה צריכי בי עשרה, ועיי"ש ברשב"א], וצ"ל דלא פלוג רבנן, ואפי' אמר להדיא איני מבטל אלא אותם, מ"מ אין ביטולו ביטול. [יעו"ש עוד].

לג. בתוד"ה ובי תלתא. והא דאמרין הכא דבי תרי לית להו קלא, וגבי מוכר שדהו בעדים וכו'.

כ' הרש"ש, לכאן הול"ל שאני מוכר דמאן דזבין בפרהסיא זבין כדאיתא שם, ויש לכיון זאת בדבריהם. וז"ל הרשב"א, ואע"ג דקיי"ל כרב דאמר בב"ב המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים, לומר דשנים יש להם קול, התם הוא דלוקח מוציא קול ומפרסמו כדי שיתברר הענין אם יש עליו עליו עסיקין, וכדאמרין התם מאן דזבין בפרהסיא זבין. [א"ה, ורשב"ם שם [מב. בד"ה מאן] פי' דמוכר מפיק לקלא כדי שיקפצו עליה לוקחין, ורגמ"ה כ', כי היכי דניפוק ליה קלא דאינש אמיד הוא הואיל וזבין מקרקעין]. א"נ דהכא בעינן גלויי מילתא טפי משום תקנת ממזרין ובעינן קלא סגי.

לג. בתוד"ה ואפקעינהו. הקשה רבינו שמואל א"כ יחפה וכו', ועוד הקשה רבינו שמואל וכו'.

ומתוך כך היה מפרש רשב"ם דה"ק, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה כלומר חכמים היו מפקיעין הקידושין אם היה מבטלו, הלכך אנו סהדי שאין בלבו לבטלו שלא יהיו בעילותיו בעילות זנות. וקשה לר"ת תינה נשואה, ארוסה מאי איכא למימר, אלא ודאי כה"ג לאו התראה ספק היא וכו' [כמש"כ תוס']. עכ"ל תוס' הרא"ש.

ובחתי"ס הביא משיטמ"ק ריש כתובות בשם קדמון אחד, דלא אפקעינהו למפרע אלא פסקוהו לקידושין, וכ' דיש להסביר זה ע"פ ירושלמי ריש פ"ג דקידושין במקדש אשה על שלשים יום, ובנדרים [כט]. היום את

אשתי ולמחר אי את אשתי, עיי"ש וכו', ואין רחוק דיש ביד חכמים שיהיה קידושין עד יום שיארע בו אחד ממאורעות האלו ואז יפסקו הקידושין, ומיושבים קושיות הרשב"ם שבתוד"ה אפקעינהו, אלא שאין לי לפרש לשון בעילתו בעילת זנות דקאמר. עכ"ל.

לג. בתוד"ה ואפקעינהו. ועוד הקשה וכו' והא התראת ספק היא וכו'.

כ' הגרע"א, אין להקשות אפי' למ"ד שמה התראה, היא קטלין לעולם אשת איש שזינתה, דילמא ישלח הבעל אח"כ גט ויבטלו שלא בפניו, ואיגלאי מילתא למפרע דלא עברה כלום. וי"ל דלמ"ד שמה התראה שפיר קטלין לה, ואז לא יוכל הבעל לשלוח לה גט כיון דכבר נקטלה. אבל קשה איך קטלין להבועל, דילמא ישלח לה הבעל אח"כ גט ויבטלו ונמצא דשלא כדן קטלין ליה, וי"ל דקטלין ליה לאחר שמתה היא או שמת הבעל.

והא דהקשו איך מלקין לנזיר הא הוי התראת ספק דשמא ישאל על נזירותו, ולא הקשו ביותר דילמא ישאל ויהיה אגלאי מילתא למפרע דלא עבר כלום. י"ל דאין מלקין אותו עד שכלו ימי נזירותו, ואף דקיי"ל בשבועות [כח]. דהנודר מן הכתר אפי' אכלו כולו נשאלין עליו, הא כ' הרשב"ם בתמים דעים דדוקא היכא דאיכא נפק"מ לקרבן או למלקות, אבל במזיד ולא אתרו ביה לא, ואפי' לשיטת הרא"ש דאף בזה נשאלין, היינו משום דאיסור עונש מלקות עליו, אבל אחר שלקה דקיי"ל כיון שלקה הרי הוא כאחין ונסתלק מעליו העונש, לא חלה התרת חכם כלל, משו"ה שפיר יכולים להלקותו, דאח"כ ממילא א"א לישראל עליו, ולכן הקשו רק דהתראה היתה התראת ספק.

לג. בתוד"ה ואפקעינהו. דאל"כ נזיר שהיה שותה יין וכו' שמא ישאל על נזירותו.

כ' המהרש"א, לכאור' קשה, הא ודאי ישאל על נזירותו כדי שלא ילקה, והיאך מצינו נזיר שילקה. ויש ליישב דודאי ביודעין בו שעבר על נזירותו במתכוין, החכם לא ישאל לו כדי שלא ילקה, אבל התראת ספק מיהת איכא, דשמא זה הנזיר יבא לחכם שלא ידע אם עבר על נזירותו וישאל לו. [ומהני זה לעקור נזירותו, ולא הואי התרה בטעות].

לג. רשב"ג סבר עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, והנך לא ידעי ואזלי וכתבי ויהבי ושרו אשת איש לעלמא.

[כ' הרש"ש, לא ידעתי מדוע לא קאמר כדלעיל [לג]. מפני חשש ממזרות, או התם כהכא מפני איסור אשת איש]. והקשה הגרע"א, אמאי לא נקט דלא יכול לבטל משום תקנת עגונות, דאפי' בפני שלשה אין יכול לבטל, דגם ר' יוחנן דסבר לעיל משום תקנת ממזרים חייש לתקנת עגונות כדאיאת בתוס' לעיל [בד"ה ובי תרי] וכו', ואין לומר דהכא לא שייך כלל מפני תקנת עגונות, דעיקר טעמא הוא כדי דליהוי ליה טירחא שיבטל דווקא בפני השליח, והכא קא טרח ומבטלו בפני השליח והוי שפיר תקנה, זה אינו, דודאי כל מה דיכול לתקן שיהיה לו טירחא ביותר אית ליה לתקן, א"כ הכא ג"כ שייך תקנת עגונות שיטרח לבטל בפני כל השלוחים. [וכ"ש לפי הרשב"א דתקנת עגונות היינו שמא יבטל אחר שניתן הגט כדן, וכשתשמע האשה תהא סבורה שקדם הביטול לנתניה ומיעגה ויתבה שלא כדן, לכאור' דשייך נמי הכא טעמא דעגונות].

[ועיין בתו"ג לקמן [בד"ה כולכם] שכ' בתו"ד וז"ל, דחכמים תקנו שכל אותן שמבטל, צריך שיטרח לבטל בפניהם דוקא משום תקנת עגונות וכו', אבל הכא הא שהאחרים אסורים לחתום הוא רק מטעם שביטול הבעל וכו', וכיון דמכח ביטולו של בעל נתבטלו, לכן תקנו חכמים משום תקנת עגונות שלא יועיל ביטולו עד שיטרח לבטל בפניו דוקא].

אמנם החת"ס כ' וז"ל, ה"ה לענ"ד משום עגונות היה לו לומר איכא משום עגונא כמש"כ תוס', אלא שצ"ב, אילו היה עושה רק שליח אחד, היה די אם מטריח לבטלו בפניו, דכולי הא לא טרח, ואילו עשה עשרה שלוחין מי"ט לא סגי בהטריחו לבטל בפני אחד מהן. אבל האמת יורה דרכו, התם בשליח הולכה מסתמא, והבעל צריך לרדוף אחריו אפי' פסיעה אחת לא טרח לצעורי, אך הכא בשלוחי כתיבה שנשארים פה וכותבים, ומה לו אם

מבטל שלא בפניו או בפניו, [ואפשר שלא בפניו טריחא טפי, שצריך לבטל בפני שנים, ובפניו א"צ], וכיון שהוא עמו בעירו מאי טריחא טריחא למשרא המינותיה [עיין שבת י]. אתמהא, אבל כשמטריחין אותו לחזור אחר עשרה המפוזרים, אפי' באותה העיר שפיר הוה טריחא, וזה תקנת עגונות.

לג. קסבר מילתא דמיתאמרא באפי עשרה צריכה בי עשרה למישלפה.

כ' הרמב"ן, משמע הנהו עשרה גופייהו, דאלת"ה בין לישנא קמא להאי לישנא איכא בינייהו נמי היכא דביטל שנים בפני עשרה שאינם הם, דלמ"ד משום דאזלי וכתבי ולא ידעי איכא, ולמ"ד משום דצריכי עשרה למישלפא, כיון דעשרה נינהו משתלפא, אלא הנהו עשרה גופייהו קאמרינן. וכן מסיק הרשב"א [אע"פ שדחה ראית הרמב"ן]. ועיין בהגרע"א שהביא קושית הפנ"י, אמאי צריך לעיל במתני' שלא יבטל שלא בפני שליח מטעם תקנה, לר"נ משום ממזרות ולרב ששת משום עגונות, הא בלא תקנה נמי אין יכול לבטל אלא בפניו כנ"ל, ומסיק די"ל דהתקנה היתה באופן זה, דהיינו שעשה את שליח הגט שלא בפניו, כגון שעשה שליח אחר שיוליך ויודיע לשליח אחר להוליך לה את הגט, דאז יוכל לבטל את השליח, דלא שייך לומר כל מילתא דמיתעבדה באנפי וכו', כיון שנעשה שלא בפניו יוכל לבטל שלא בפניו.

ועיין בפנ"י דמסיק דעיקר הך מילתא דכל מילתא דמתעביד וכו', כך פירושו, דכל דבר שעשה אותם מתחילה שלוחים כאחד, כמו"כ צריך לבטל כולם בפעם אחד מדאורייתא, לא שנה בפניהם ולא שנה שלא בפניהם, ובלבד שיבטל את כולם בפעם אחת, [ואסברה לה התו"ג, דהטעם דלא אתי דיבור ומבטל דיבור רק כשעוקר בדיבור השני את כל הדיבור הראשון, אבל כשאינו עוקר בדיבור השני רק מקצת הדיבור הראשון, לא חשיב הדיבור שני לבטל דיבור הראשון ולא נתבטל כלל], והיינו טעמא דרשב"ג, כיון דס"ל דעדות שבטלה מקצתה לא בטלה כולה, נמצא שלא ביטל אלא מקצתן, ומשו"ה לא מהני כלל. [וע"ע בתו"ג שכ' דנידון הרשב"א אי בעינן דוקא באפי הנהו עשרה או אפי' עשרה אחרני, תליא בהא אי בעינן באפי עשרה או דליבטל כל העשרה שעשה שלוחים יחד].

לג. אמר לן זילו איטמורו.

והב"ח הגיה אמר להו. וז"ל המהר"ם שי"ף, נראה דקאי אחמשה זקנים [וכגירסת אמר לן], וברש"י אמר להו רב יאשיה לסהדי, אינו נראה דקאי אסהדי אחרני, דא"כ הוי כמו כולכם כדלעיל באומר לשנים וכו', וא"כ דילמא אידך נמי כרשב"ג ולא קשה ליבדור איבדורי, דא"כ היה מבטל בפני אחד שימצא והיה ביטולו ביטול, דליכא למיחש לתקלה דילמא אזלי הנך וכו', וכן משמע ממש"כ תוס' דיבטל כל אחד שימצא בפני עצמו עד שיבטל כולן וכו', ואי בשנים, בביטול בפני אחד סגי. ועיין בתוס' הרא"ש שכ' וז"ל, ולהך טעמא דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה צ"ל דה"ק, יצוה לג' או לד' לכתוב ולחתום וליבדרו, דאילו לא הוה אלא שנים, הו"ל כולכם, ובהא מודה רשב"ג דיכול לבטל זה שלא בפני זה.

לג. ורבא א"ר נחמן הלכה כרבי בשתיקה.

כ' המאירי, וראוי לשאול מפני מה פסקו בה כרבי ולא פסקו כרשב"ג ומשום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וכו', הואיל ופסקוהו במקומות [להך דכל דמקדש וכו'. כ"ה לכאור' כוונתו], כמו שהזכרנוהו בריש כתובות. יראה לי הטעם, שביטול הגט מצוי הוא שאדם מתחרט ונח מרתחתו, ורוב פעמים מבטלו בכונה טובה, ואין ראוי בכך להפקיע קידושיו, והראיה, שאף רשב"ג לא היה בא בכאן מטעם עשית זה שלא כהוגן אלא מטעם כח ב"ד יפה, ורבינו הקדוש לא חס על כבוד בית אבותיו להיות תקנתם עומדת עכ"פ באיסורין שאין כח ב"ד מפקיע האיסור, וכמו שאמרו למטה בסמוך התם ממונא הכא איסורא.

לג. בתוד"ה אמר רב יוסף. אע"ג דרב יוסף אית ליה הכא דביטלו אינו מבוטל, קאמר רב יוסף בפ"ק דקידושין דרב מנגיד וכו'.

כ' הגרע"א בתוספתו למתני', לכאור' בפשוטו י"ל כיון דגורם דליפקעו רבנן לקידושין מיניה והיה בעילותיו בעילות זנות. ואולי י"ל דבכאן באו

ליתן טעם על גט דארוסה, ובמצפ"א תירץ, דרב יוסף לשיטתו בכתובות [פא]. דעובר אדרבנן לא מהני, ועל כרחק הא דלקי אדרבנן מ"מ הוא משום דעבר אע"ג דלא אהני, כשיטת רבא בתמורה [ד:], וא"כ שפיר לקי מבטל גיטא אע"ג דלא אהני מעשיו. ורש"י בקידושין פי' דמנגיד אמאן דמבטל בפני השליח, שמא יתננו לה השליח אחר שבטלו ותנשא בו, וכ' הרשב"א שם דשמא משום קושית תוס' הוצרך לפרש כן. [אלא שהקשה על דבריו, ופי' כתוס'].

לג: בתוד"ה וחזר רבי. וא"ת וכו' דילמא היא דשום הדיינים דמי טפי לביטלו שלא בב"ד וכו'.

כ' המהרש"א, ר"ל דהתם אין כאן ב"ד אחר שבא לבטל כח ב"ד ראשון ששמוהו בפחות או ביתר משותות, והו"ל דומה כדחכא לביטול שלא בב"ד דמודה רבי דאמרינן ביה מה כח ב"ד יפה. [משא"כ בביטלו בב"ד י"ל דאלימא מעשה ב"ד לבטולי כח דב"ד דרשב"ג. מהר"ם ש"ף]. וכ' ע"ז החת"ס, הוא דחוק, דהרי המבטל בפני ב"ד, אין הב"ד עושים כלום אלא מקבלין דברי המבטל, ומה שייך לומר שהם מבטלין דברי ר"ג הזקן שהוא הב"ד הראשון שתיקו, ואדרבה נהפוך הוא, דבשום היתומים הב"ד הראשון טעו, ובאוג' דבקיאי בשומא והם ב"ד שני ומבטלין דברי שום של ב"ד הראשון. אך כוונת קושית תוס' כפשוטו, הא בבטלו שלא בב"ד טעמא דרבי משום היכי דאיכא טעם וסברא יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, וכמש"כ לעיל [ע"ד תוס' לב. בד"ה לא צריכא] בשם תוס' יבמות [פט: ד"ה כיון דלא ירתי]. עיי"ש.

לג: בתוד"ה ליבדרו. אבל לרשב"ג וכו' אין בביטולו כלום, אע"ג דהשתא ליכא למיחש וכו', עד שיבטל כולם זה בפני זה.

וטעמא דמילתא כ' הרשב"א, דכיון שחשו חכמים משום תקנת ממזרים דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, אף כשהלך אצל כולם, כיון שלא ביטל במעמד כולם, אלא שביטל לזה בפני עצמו ולזה בפנ"ע אינו מבוטל, לפי שבשעה שביטל לזה לא היה מועיל ביטולו כיון דאיכא למיחש דילמא אזלו הנך דלא ידעי וכתבי, וכן אתה אומר בשני ובשלישי, ואע"פ שלבסוף ביטל בפני כולם, אין בכך כלום, דכיון דביטולו בשעתו לא היה מועיל, אף לבסוף אינו חוזר ונראה.

[ומסיק הרשב"א דזה דחוק, וכ' הפנ"י ע"ז, לפי מה שכתבתי לעיל בסוגיא דשמעתין אין כאן דחוק, דעיקר מילתא דרשב"ג בשמעתין שכל ביטול שלא נעשה כתיקון חכמים אינו כלום, [דעיקר הטעם כיון שביטל שלא כדין ועבר על דברי חכמים, דבתר התחלת הביטול אזלינן, אם ביטל בענין דשייך חשש ממזרות באותה שעה וכו' לא הוי ביטול. לשונו במתני, יעו"ש], וה"נ דכוותיה. וז"ל המהר"ם ש"ף, אפי' לאוקימתא דעדות שבטלה וכו', כיון שיכול לבא לידי קלקול מזה שיכתבו אחריים מיד שביטל קצתן. [ויל"ע לפ"ז היכא שביטל בזאח"ז ולא היה שהות בין ביטול דראשון לביטול דאחרון כדי לכתוב הגט וליתנו לה, דליכא למיחש שיכתבו מיד, דהא קדם וביטל גם לאינך. אמנם לטעמא דהפנ"י בכל ענין אינו ביטול].

לד. התם ממונא הכא איסורא.

שאע"פ שלענין איסורין אין אומרינן ומה כח ב"ד יפה, בענין ממון מיהא אומרים כן. ויש שואלים, שהרי במס' יבמות [סז:]: אמרו לענין חלוקת עבדים שב"ד חולקין אותם כדי שיאכלו בתרומה, ואמרינן עלה דכולהו אית להו דרב נחמן, אע"פ דיש בה איסור תרומה, אלמא אף באיסורין אומרינן כן. ותיצרו בה שמ"מ עיקר כוונת הב"ד לחלוקה היא, והאיסור מאליו הוא בא. עכ"ל המאירי.

לד. פתח ואמר ברוך הטוב והמטיב.

כ' החת"ס, מזה הלשון מבואר הטוב לי ומטיב לאחרני [ענין ברכות נט:], ש"מ דלא לצעורי נתכוון, אלא טוב היה לה שלא תתגרש, ואפ"ה אמר אביי גילוי דעתא לאו מילתא היא, ומדאייתי רבא מרב ששת דאשקליה לההוא גברא, ש"מ אפי' היכי דשייך לצעורי, מ"מ סבר רבא מילתא היא, וצ"ל דפליגי אי גילוי דעת דומה למחשבה בעלמא ולא אתי מחשבה ומבטל דיבור, או דילמא גילוי דעת שע"י מעשה או דיבור כדיבור דמי

ומבטל דיבור. וז"ל התוס' ר"ד, אביי אמר וכו', פי' המבטל שליחות הגט צריך שיבטל בפניו, ואם היה לבו שלם לבטל ולא הוציא בפיו, אינו כלום, דדברים שבלב אינם דברים, הלכך כל זמן שלא הוציא מפיו הביטול, אע"פ שגילה דעתו לא הוי כלום, ורבא סבר אע"ג דקיי"ל דדברים שבלב אינם דברים, היכא דאיכא גילוי דעתא, כאילו גילה בפיו דמו.

לד. איהו בטליה, והא דקאמר להו הכי משום דפנוי.

ופירש"י דאמר בהדיא דליבטיל. וז"ל המאירי, אין גילוי הדעת כלום וכו', ומ"מ כל שמתירא בביטולו ואומר להם בשם חכם שאותו הגט בטל, אין זה גילוי הדעת אלא ביטול גמור, כמו שביארנו בההוא דאמר להו לסהדי אמר לכו רב ששת ליבטיל גיטא. [ולכא' דלא כרש"י, אלא אדרבה הכא עדיף מגילוי דעתא].

לד. אמר אביי מנא אמינא לה. דרב יהודה אשקליה וכו' ואמר להו לסהדי אותיבו קרי באונייכו וכו'.

כ' בתוס' ר"ד, קשיא לי טובא, ואפי' לאביי דאמר גילוי דעתא בגיטא לאו מילתא היא, היכא דביטלו בפניו מי לא בטיל, והיכי אמר ליתבו קרא באזנייהו דלא לישמעוניה, אטו בשמיעת העדים תליא מילתא, אי בטליה מי לא בטיל, ונמצא גט בטל ובניה ממזרים, ועדים אינן אלא לברר שבטלו, אבל שלא יתקיים הביטול בלא עדים, שאילו שניהם מודים הבעל והאשה, מי לא בטיל. וי"ל לפי הדחק, שהביטול בלי עדים אינו מועיל ואע"פ ששניהם מודים, דהוה דבר שבערוה שאינה בפחות משנים, כדאמרינן בקידושין [סה:]: המקדש בעד אחד אין חוששין לקידושי ובע"פ ששניהם מודים, ומתני' דתנן הגיע בשליח וקדם אצל אשתו, כולם בעדים קמיירי, [ועיין תוס' לעיל לג. בד"ה רבי], ומשו"ה אמר להם שיסתמו אזניהם שלא ישמעו ביטולו, ויהיה ביטול בלא עדים ולא יועיל כלום, ואע"פ שרואים גילוי דעתו שרץ אחריהם כדי לבטלו, גילוי דעתא לאו מילתא היא. והנכון בעיני לומר דרב יהודה ס"ל דהלכה כרשב"ג ולית ליה דרב נחמן.

וז"ל הרשב"א, תמיה לי, דאפי' תימא לאו מילתא היא. אותיבו קרא באודנייכו מאי הוי, הא מצי מבטל ליה באפי תרי או באפי באפי בי תלתא, כרבי דאמר לעיל בטלו מבוטל, [ואין לומר משום דלכתחילה אסור לבטלו, דהך גברא כיון שהוצרכו לכופו, מסתמא לא חש לאיסור. מהר"ם ש"ף לעיל לד: ד"ה כי מיטמור]. ושמא נאמר דרב יהודה בהא כרשב"ג ס"ל, וכחזרתו של רבי שחזר ועשה בההיא דשוב הדיינין כרשב"ג. וכ"כ בתוס' הרא"ש, וכ' עוד, א"נ לא היה בו דעת במגרש הזה לבטל שלא בפני השליח, כי סבור היה שלא יועיל הביטול.

לד: והלכתא כנחמני.

הגרע"א הביא פי' הערוך בשם הגאונים דנחמני שמו, והיה בר אחוה דרבה בר נחמני ותלמידיה, וכיון דהוה שמייה נחמני כשם אבוח דרבה בר נחמני, לא הוה קרי ליה בכל שעה נחמני, והיה קורא ליה אביי בלשון ארמית כדאם שקורא אבי וסליק ליה אביי. [והחת"ס הוסיף דאביי ר"ת אשר בך ירוחם יתום]. ובערוך מסיק וז"ל, וכיון שהיה מן האבות והגדולים, קרייה רבנן הכי. [ולכא' כוונתו לבאר מ"ט קרו ליה רבנן ג"כ אביי, ולא נחמני שהוא עיקר שמו, וע"ז כ' דגם אצלם שייך שם אב, שהוא לשון גדולה [כמו וישימני לאב לפרעה], בראשית מ"ה, ח' דתרגם יב"ע לרב], לפי שהיה מן האבות והגדולים].

והגרע"א ציין לדברי הרמב"ם בפ"ו מהל' ממרים, וז"ל שם [ה"ג], ולא יקרא לו בשמו וכו', היה שם אביו או שם רבו כשם אחרים, משנה את שמו, יראה לי שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פליא שאין הכל דשין בו, אבל השמות שקוראין בהם כל העם כגון אברהם יצחק וכו', קורא בהן לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום. ועיין בבאר שבע סוף הוריות [וציינו במהרצ"ח כאן] שכ', דלפי דשם נחמני אינו שם פלא הוה קרי ליה נחמני כשם אביו שלא בפניו, דקדק בעל הערוך למינקט לא הוה קרי ליה כל שעתא וכו', דמשמע דלפעמים היה קרי ליה נחמני בשם אביו, והיינו שלא בפני אביו, ורש"י שפירש דע"ש שרבה בר נחמני גידל אביי בביתו וכו', לא ס"ל כלל דין זה שכתב הרמב"ם ז"ל, משום דלא אשכחן בגמ' רק שלא יקרא לאביו

עצמו בשמו לא בחייו ולא במוותו, אבל שאפי' אחרים ששמו כשם אביו שאין לקרותם בשמו, זה לא מצינו.

לד: בראשונה היה משנה שמו ושמה וכו'.

המרדכי ריש פ' כל הגט [סי' שנ"ד] הביא שיטת רבינו יואל דאפי' לא הזכיר שם האיש והאשה בגט, כשר, רק שיהא כתוב כהלכתו, לר"א דאמר עדי מסירה כרתי וקיי"ל כוותיה, דכיון דקיימי עדים קמן ואמרי נמסרה הגט לזו שהגט בידה, מיד בעלה מה לנו להזכיר שמותן. ובאבנ"מ [סי' קכ"ו] הקשה ממש"כ תוס' בכתובות [קב. בד"ה אליבא] דמשו"ה לא משתעבד בכתוב ואני ערב, משום שלא הזכיר שמו, אע"ג דאיכא עדי מסירה.

וכ' החת"ס, לפענ"ד יש לחלק, התם לא היה להם זה על זה כלום, אלא ע"י כתב זה יתקשרו וישתעבדו, ואם לא הזכיר שמו, אע"פ שמוסרו לידו בפני עדים, אינו מוכיח שהוא יהיה ערב לו, אבל איש המגרש אשתו שהמה אדוקים זה בזה, ומוסר לה ספר כריתות, אע"פ שלא כתב שמו ושמה מוכח שלגירושין דיחה מתכוין, וכן הוא בנדרים [ו. ועיי"ש בר"ן] דלרבנן לא בעינן [לכתוב] ליכי מינאי, כיון שאין אדם מגרש אשת חברו הו"ל כמאן דכתיב דמי, וה"נ י"ל אי לא כתב שמו ושמה וכו'. מ"מ רוב הפוסקים וכמעט כולם חולקים וס"ל בעינן שמו ושמה. וכ' הרמב"ן לעיל [כ. בד"ה הא בעי] הטעם, משום דבעינן ספירת דברים של כריתות, ואם אין כאן שמו, אע"ג דאנן סהדי דכוונתו על אשתו זאת, ועדי מסירה כרתי, מ"מ אין כאן ספירת דברים של כריתות.

[ועיי"ש בסו"ד שכ', דלרבינו יואל אי לא כתב שם כלל טפי עדיף, ולא תיקן ר"ג כלל אלא בכתוב השם, אבל באיו כתב כלל היא מגורשת לפנינו, והיא תחוש לעצמה ליקח כתב ראייה מב"ד שנתגרשה].

לד: בראשונה היה משנה שמו ושמה וכו' התקין ר"ג הזקן וכו'.

כ' הרמב"ן, פ"ה היה אדם הולך ממדינה למדינה, והיו קורין אותו שם בשם, וכן באשתו פעמים שהולכת עמו ומשנין שמה במדינת הים, וכשכותב שם גט לשלוח לאשתו, כותב שמו שבאותה העיר, שהרי העדים צריכין שיהו מכירים שם האיש בגט וה"ה לשם האשה, לפיכך היה כותב שמו המוחזק בעיר, כדאמרינן התם [ב"ב קס"ז]: כל שהחזק שמו בעיר שלשים יום אין חוששין לו, והיה כותב נמי שם העיר שהגט נכתב בה, וכשחוזר הוא מקלקל את אשתו, [לזמן שהיה נשכח הדבר. ר"ן, ול' התוס' רי"ד, שמה ימותו העדים] שהעידו במקום הנתינה שכן שמו במקום הכתיבה כמו שכתוב בגט כמו שכתב לעיל מיהו, או ילכו להם למדה"י], ואומר לה שלא כתב לה מעולם, שאין זה שמו ולא שם עירו, ולא שהיה מתכוין לקלקל מתחילה, אלא כך הדבר מזדמן, ואפי' במודה נמי, כיון שאין שמו של מקום אשתו נזכר בגט פסול הוא, דבעינן שמו ושמה, ואין זה שם מובהק שלו, לפיכך התקין ר"ג שיהא כותב וכו'.

לד: בתוד"ה וכל שום. בטופסי גיטין של ר"ג וכו' ואין נראה לר"ת, דזימנין דאתי לידית תקלה כשאין לו אלא אותו השם וכו'.

כ' המהר"ם ש"ף, ואף דקאמר רב אשי והוא דאתחזק, היינו לפסול בדיעבד, אבל לכתחילה משמע מהלכות גדולות דכתב טופס ונוסח גיטין כן, משמע דלעולם צריך. ומ"מ לא היה מוכרח ר"ת לפרש בענין אחר משום הך קושיא, יאמר היכא דלא אתחזק לא יכתבו "כל שום", ודוחק לומר דלשון התקינו שיהו כותבין וכו' משמע דלעולם יהיו כותבין כן, [ולכך הוצרך ר"ת לפרש ד"וכל שום" לא נוסח לשון הגט הוא, רק ר"ל דצריך לכתוב לעולם כל שם יש לו].

ובתוס' רי"ד פ"ה כר"ת ולא כבה"ג מכח קושיא אחרת, וז"ל, ונ"ל שאין זה פתרון כמו שאנו עושין וכותבין בגט וכל שום וחניכה דאית לי, שאם כך התקין לכתוב לא הועלנו כלום, שאם כתב במדה"י יוסף וחניכה דאית לי, עדיין יכול לערער אם אין עדים שיכירוהו, שיכול לומר אני לא כתבתי זה הגט, שמה מועיל וכל שום דאית לי להוכיח כי זה כתבו, שהרי שמו יוחנן ובגט כתוב יוסף. לפיכך נ"ל לפרש שכך התקין, שיהיו כותבין איש פלוני

וכל שם שיש לו, כלומר שיכתבו שני שמותיו, ויכתבו כך יוסף הנקרא יוחנן, ואם לא כתבו שני שמותיו אלא יוסף בלבד כאשר היו קורין אותו במדה"י, הו"ל שינה שמו ופסול וכו', ואם היו לו ג' וד' שמות, צריך להזכיר את כולן בפרוש.

והראב"ד בהשגותיו להרי"ף כ', נ"ל דלא סגי בהכי [לכתוב "וכל שום" וכו'] אלא למי שיש לו שני שמות בעירו, שכותב שמו העיקר, וכותב "וכל שום שיש לו" בשביל שמו הטפל או בשביל חניכתו, אבל במי שיש לו שני שמות בשני מקומות, לא סגי ליה עד דכתיב לתרוייהו בפרוש וכו'. עוד נ"ל כי זה מעכב וזה אינו מעכב, שאם לא כתב "וכל שום דאית ליה" לא פסל, אבל בהך הא קתני אינה מגורשת. [ולפי זה הדעת משנתינו הכי קתני, בראשונה היה משנה שמו ושמה כשהוא בא משם לכאן, עמד ר"ג ותיקן שיהא כותב איש פלוני פלוני, ב' השמות שיש לו בפירוש, שם מקום הכתיבה ושם מקום הנתינה, ומפני שחשש ג"כ לשם לווי וחניכות, התקין שיהא כותב ג"כ וכל שום שיש לו, וכך היה כותב פלוני דמתקרי פלוני וכל שום אחרון וכו', ושתי תקנות תיקן ר"ג, שכיון שחשש לקלקול שתי שמות, חוששין אפי' לשם לווי, מל' הרמב"ן והר"ן בביאור ד' הראב"ד].

לד: בתוד"ה והוא דאתחזק. והא דקתני וכו' עד שיכתוב שם דיהודה ושם דגליל עמו וכו', דאותן שבגליל לא יכירו שם דיהודה וכו'.

משמע דחיישנן נמי ללעז דמקום הכתיבה, [דהא קאי אמגרש אשתו ביהודה בשם שביהודה ושם דגליל עמו], ואסברה לה הרא"ש [בתוספותיו, ובפסקיו סי' ז'], שאם יגרש באותו שם שיש ובמקום שהוא עומד, נקרא שינוי לבני המקום שהאשה עומדת, כי יאמרו שאינה מגורשת, כי אינם יודעים שיש לבעלה שם זה במקום אחר, ואם יגרש בשם שיש לו במקום שהאשה עומדת, נקרא שינוי לבני אותו המקום שהוא עומד, ואם תבא האשה לגבות מנכסיו או לינשא באותו מקום, יאמרו שאינה מגורשת, לפי שאינן מכירים באותו שם הכתוב בגט.

לד: בתוד"ה והוא דאתחזק. אבל בתוספתא עושה מקום כתיבת הגט עיקר וכו'.

וכן נקט המאירי, וכ' ע"ז, ראיתי לקצת מפרשים, דוקא בשאין דעתו לחזור או מן הסתם, שמן הסתם חן מקום על יושביו, אבל אם היה הדבר ניכר שלא בא לכאן אלא לדירת עראי, נעשה שם זה טפל אצל הראשון, והדבר בהיפך.

לד: בתוד"ה והוא דאתחזק. והא דקאמר בהמגרש וכו' וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושים כן וכו', צ"ל דנקיי הדעת שבירושלים היו שמותיהן ידועים וכו'.

וז"ל הרא"ש [בתוספותיו, ובפסקיו סי' ז'], י"ל דמיירי התם בחניכה שמכירין אותו בכל מקום והכל קורין אותו בשם זה, אלא כשהוא חותם בשטר או כשקורין אותו לקרות בתורה, קורין אותו בשם המובהק, לכך סגי בשם חניכה לחוד, ומה"ט נמ משומד א"צ לכתוב אלא שם יהדות בגט, שהוא עיקר, וכל ישראל קורין אותו בשם הזה.

אבל הרשב"א כ' וז"ל, ולי נראה דהחזק בשני שמות במקום אחד, מגרש לכתחילה באחד מהן ואינו חושש, משום דקשיא לי חניכה, דתנן לקמן כך היו בקיאי הדעת שבירושלים כותבין, אלמא אפי' לכתחילה מגרש באחד, דלא עדיפא חניכה מאחד מעיקרי שמותיו, ועוד מדאמר רב אשי גבי תקנתו של ר"ג והוא דאתחזק בתרי שמי, ש"מ ואפי' לכתחילה א"צ אלא בשחוזק בשני שמות בשני מקומות, כגון מקום כתיבה ומקום נתינה ומשום לעז, וכדתניא כותיה דרב אשי, אבל דאתחזק בשני שמות במקום אחד דליכא לעז, כותב איזה שירצה וכו', וההיא דרובא קרו לה מרים ופורתא שרה לא קשיא, דהתם ה"ק, אם בא לכתוב שניהם, לא יכתוב הטפל עיקר והעיקר טפל, שאין דרך העולם בכך ואיכא לעז, וטפי עדיף לכתוב שם הטפל לבדו, ממה שיכתוב שניהם ויכתוב שם הטפל בעיקר והעיקר בטפל, שזה דרכן של בריות וזה אין דרכן.

לה. יהנה סם המות וכו' אם נהינתי בדינך כלום.

כ' הרש"ש, [ועד"ז איתא בליקוטי הגרע"א], נראה דבשבעה זו עדיין לא נפטרה מלשם, דזה הוה כמו לא ידענא היכא אותביניהו דב"מ [לה]. דאמרינן שם דהוה פשיעוּתא. [ולפ"ז לכא"ו הוה מצי למעבד ק"ו גם מהא, דנענשה כך על שבועת ביטוי שאין בה כפירת ממוון, [שהרי אין נפטר ממוון ע"י שבועה זו, וכנ"ל], וק"ו לשבועת אלמנה שמוציאה ממוון על ידה, ויל"ע. אמנם מהמהר"ם ש"י"ף [ע"ד תוד"ה לא היו, והו"ד שם] משמע דהכא הוי שבועת כפירת ממוון. ומשמע דזה הוה חוץ לב"ד בלא הזכרת השם ובלא נקיטת חפץ, [א"ה, עיין תו"ס ר"ד], וא"כ קשה לשמואל דאמר דחוץ לב"ד משביעין אותה.

לה. הנשבע על שקר, על אחת כמה וכמה.

כ' המהר"ם ש"י"ף, הא דאורייתא היא, דכתיב לא ינקה, ומשנה ארוכה ערוכה, [שבועות לט.]. בכל העבירות שבתורה נפרעין וכו', [ומה הוצרך לק"ו מהאי עובדא]. [א"ה, אולי י"ל קצת ע"פ מש"כ רש"י ריש פ' אחרי מות, והוא מהתו"כ, משל וכו' שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה זירזו יותר מן הראשון]. וצ"ל נמי כמו שנשבע בשקר, דהתם לא היתה יודעת כלל, משא"כ באלמנה על כתובה שיודעת, רק דמוריא היתירא.

לה. מ"ט איענשא, דאישרשי לה מקום דינר.

כ' הרשב"א בשם בה"ג, ש"מ דחילא שבועה אפחות משוה פרוטה, דהא מקום דינר לישא לא הוי שוה פרוטה, ותנן נמי [שבועות כד:] יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד, כיצד טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביה"כ, ואמרינן ליחשוב נמי כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב, מיגו דחילא שבועה אתמרים חילא אחלב נמי, ופרקינן כי קא חשיב מידי דחילא אכשיעור, שבועה דחילא אפחות מכשיעור לא קא חשיב, ואקשינן והרי הקדש, ואמרינן בעינן שוה פרוטה, מכלל דשבועה חילא אפחות משוה פרוטה.

לה. דאישרשי לה מקום דינר.

כ' בהגהות מצפ"א, צ"ל שהיה עני הסמוך עלה, ומשו"ה חשוב הנאה מאי דמישרשי לה, דאל"כ לא חשיב הנאה, וכה"ג משמע בקידושין [ח:], [דהאומר לאשה התקדשי לי במנה ואמרה לו תנהו לעני הסמוך עלה, אי לאו דמחויב גם הוא ליתן לעני, היתה מתקדשת בזה], וב"ב [מג.], [דהאומר תנו מנה לעני עירי, אין דנין בדיני אותה העיר היכא דרמו עלייהו העניים, דהוה נוגעין בדבר, דמחמת מנה זה לא יתנו משלהם]. וצ"ע בנדרים [לג:] גבי פרוטה דרב יוסף.

לה. לא שנו אלא בב"ד אבל חוץ לב"ד משביעין אותה.

כ' המהר"ם ש"י"ף, ור"ג טובה ליתומים עשה, שאם רוצים יכולין להדירה דחמירא עלה, והברירה בידם. מיהו הא דקאמר מפני תיקון העולם ופירש"י שלא תדאגנה להפסיד כתובתן, הא בלא"ה לא היו מפסידות, דגביא ע"י שבועה חוץ לב"ד. וי"ל נמנעו מלהשביעה ולא היו הב"ד נזקקין להם להשביעה אף ברצון שניהם, ושבועה חוץ לב"ד לא היו היתומים רוצים, אבל ודאי ברצון היתומים קאמר שמואל דנזקקין להם לקבל השבועה חוץ לב"ד, ותיקון של נדר הוא בעל כרחם של יתומים צריכים לפרוע ע"י הדרה. מיהו לפ"ז מאי פריך איני והא רב לא מגבי וכו', לארמלתא, התם בעל כרחם של יתומים כדמשמע רב לא מגבי וכו', וברצונם אם רוצים לתת מתנה לגמרי מי מוחה בידם. ושמואל לבתר דתיקון נדר ה"ה שבועה חוץ לב"ד נמי מהני.

לה. מודה רב בקופצת.

פירש"י הואיל וקפצה ונשבעה תגבה. וכ' ע"ז הר"ן, כן משמע בירושלמי [ה"ג] דגרסינן עברה ונשבעה, רב הונא אמר נשבעה נשבעה. אבל ר"ח ז"ל כתב, מודה רב בקופצת מעצמה ונשבעה, משביעין אותה שבועה כתקנה על דעת ב"ד ומגבין לה כתובתה, ומוכח לה מדאמרינן בפ' הגזול קמא [קו.]. א"ר הונא אמר רב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ובאו עדים פטור, שנאמר [שמות כ"ב, י'] ולקח בעליו ולא ישלם, כיון שקבלו עליו בשבועה שוב אין משלמין ממוון, ופרכינן עלה ומשנינן כאן

בקפץ כאן בשלא קפץ, אלמא דשבועה בקפיצה לא חשיבא שבועה. ולא ראייה היא, דלעולם שמה שבועה, והתם היינו טעמא משום דלא קרינן ביה ולקח בעליו ולא ישלם, שהרי לא קבלו בעלים שבועה, אלא הוא מעצמו הוא שקפץ. ובגליון מהרש"א הביא דרש"י שם פי', בשקפץ זה והשביעו, וקרא דלא ישלם בדינין הוא דכתיב.

לה. א"ל רב יהודה לר' ירמיה ביראה אדרה בב"ד ואשבעה חוץ לב"ד וכו'.

כ' המאירי, ואין הלכה כרב שלא היה מגבה כתובה לאלמנה מפני שהיה אומר שאף חוץ לב"ד אין משביעין אותה, וכן שהיה אומר שבזמן שהם פרוצים בנדרים אין מדירין אותה, אלא כשמואל וכו', שענין זה בכלל דינין הוא, והלכה כשמואל בדיני, וכן שהדעת נוטה להעמיד התקנה שלא להפסיד את האלמנה מכל וכל וכו', והוא שאמרו א"ל רב יהודה לר' ירמיה ביראה וכו'. ומ"מ יש פוסקים כרב שלא להשביעה אף חוץ לב"ד ושלא להדירה בזמן שהעולם פרוץ בנדרים, ומטעמא דרב הונא ורבה בריה עבדו עובדא כוותיה. ואין ראייה אצלי בכך כלל, שרב הונא תלמידו של רב היה, ולא היה רוצה להוציא ממוון על כרח שיטתו של רבו, וכן רבה היה נמשך בה אחר אביו, וכמו שאמר ואבא מרי לא מגבי כתובה לארמלתא, ושב ואל תעשה זה מכבוד רבו וזה מכבוד אביו, ואין בו ראייה.

לה. בתוד"ה לא היו. וא"ת ומ"ט איענשא וכו'.

כ' המהר"ם ש"י"ף, לי היה אפשר לומר, דשאני שבועות ביטוי דקילי, דשם הורה רחמנא מיעוטא דהאדם בשבועה לבטא בשפתים למעוטי אנוס כגון מר אמר הכי אמר רב, אבל הכא בשבועות ממוון כעין שבועת הפקדון דחמירא לא.

לה: אבל ניסת אין מדירין אותה.

כ' המהר"ם ש"י"ף, ארוס מיפר בקודמין כדאיתא במשניות פ' נערה המאורסה, ולכך נקיט ניסת. וכ' ע"ז בביאור, אינו מובן כלל אהייא קאי, גם קשה א"כ מאי משני אין הבעל מיפר בקודמין, ודילמא לכו מתארסה מיפר לה הארוס, דמיפר אפי' בקודמין, אלא על כרחך דלא שייך הכא כלל מילתא דהארוס מיפר בקודמין, דהא דמיפר אפי' בקודמין, אינו אלא בשותפות עם האב, והכא על כרחך מיירי באין רשות אביה עליה, דאל"כ אפי' לא ניסת ניוחש שמא יפר לה האב, ומשו"ה נקיט בכלל הסוגיא ניסת, משום דבאירוסין לא מצי מיפר כלל, כיון דעל כרחך באין רשות אביה עליה מיירי.

לה: ניסת מ"ט לא דמיפר לה בעל.

כ' הגרע"א, לכא"ו קשה, דנדר תחלה להבעל על דעת רבים שלא יפר לה. אמנם לק"מ, דלענין גביית כתובה האשה היא בע"ד דיתמי ולה צריך להאמין בשבועה, אבל לא לאחר, ויכולין לומר דהבעל לא מהימן להו ושמואל יעבור על שבועתו ויפר לה.

לה: בתוד"ה גט יבמין. ומוריא היתרא משום דקא טרחה קמי אחיו.

כ' הפנ"י, א"א לפרש שהיתה טורחת בחיי בעלה הראשון, או שהיתה טורחת בעודה תחת בעלה השני דהיינו היבם, דמשו"ה ודאי לא מוריא היתרא, דבלא"ה מחויבת לטרוח לפני בעלה, דאל"כ בכל הגרושות אמאי לא אמרינן דמוריא היתרא שהיתה טורחת לפניו, אלא דכונת התוס' שהיתה טורחת בנכסין בעודה שומרת יבם. [ול' תוס' הרא"ש, דקא טרחה קמי האחין].

וכ' המהרש"א, משום דהאי טעמא דמפליגין לעיל בין אלמנה לגרושה משום דאלמנה טרחה קמי יתמי, לא שייך הכא, דהא לא היה לה בנים, ולפירש"י דלא קשיא להו, דאיכא למימר דלא חילקו בין אלמנה זו לאלמנה אחרת, אבל לפי ר"י גרושה ממש היא זו מן היבם, ולכך הוצרכו לומר דמ"מ יש לדמות אותה לאלמנה משום דטרחה קמי אחיו. וכ"כ המהר"ם ש"י"ף. [ויעו"ש עוד באופן אחר].

לה: בתוד"ה אבל נשאת. וא"ת וידירה שלא תאכל וכו', וכן קשה בסמוך דפריך וליחוש דלמא אזלה לגבי חכם וכו'.

וקרבן, אין נשאלין לו עליה, ודלא כהרא"ש שם, והאמת דהראב"ד בס' תמים דעים ס"ל דאי ליכא מלקות וקרבן מודה אמימר דאין נשאליו עליה.

לה: בתוד"ה אבל נשאת. וא"ת ונדירנה בפני בעלה ויאמר קיים ליכי וכו', וי"ל וכו'.

וכ"כ הרא"ש [סי' ח'], והוסיף, או שמא ישאל על ההקם ואח"כ יפר לה. וכ' בקרב"נ [אות ע'] דתוס' לא ניה"ל בתירוץ זה, דאזלי לשיטתם בפ' המזדיר [עא: בד"ה אבל], שכ' שם דאין נשאלין על ההקם אלא ביום שמעו שאמר לה קיים ליכי, אבל אם עבר יום שמעו אין יכול לישאל, וא"כ אכתי קשה ידירוה בפני בעלה ויקיים לה, ובאותו יום נשגיח עליו שלא ישאל על הקמתו. ועיין בהגרע"א שכ' דאפי' אי ס"ל להרא"ש ג"כ דאין יכול לישאל על הקמתו אלא בו ביום, דלמחר לא הוי יום שמעו, מ"מ אם בו ביום אחר ההקמה אומר מופר ליכי ולמחרתו שאל על ההיקם מהני, כיון דחכם עוקר הנר מעיקרו, בטלה ההקמה לנפרע, וחלה ההפרה של בו ביום שלאחר ההקמה, ולפ"ז שפיר תירץ הרא"ש, והיינו דחיישינן שמא יפר בלחש בו ביום אחר ההקמה, [דאף דעל עיקר הקושיא לא תירץ שיפר בלחש, היינו דברגע אחד אפשר להשגיח עליו שלא ינענע שפתיו, אבל להשגיח ע"ז כל היום א"א], ובזה יהני אם ישאל למחרתו על הקמתו.

והרמב"ן כ' על קושיא זו, ולא מילתא היא, דקיי"ל [שבועות כח.] אפי' אכלה כולה נשאל עליה, דחכם מיעקר עקר ליה לנדר. ובביאור ד' תוס' כ' בתו"ג, דס"ל כמש"כ בתשובות המיוחסות להרמב"ן [סי' קנ"ה הובא בב"י סי' רכ"ח] שהקשה היאך אפשר לחכם להתיר בלא חרטה דמעיקרא, דהכא הרי היא אינה מתחרטת, דהא מחזקת במעות כשמתירה, ואילולי הנדר לא היתה מקבלת המעות, ותירץ, דדוקא כשהנדר היה לרצון עצמותו של דבר הנדור, בעי חרטה מעיקר הנדר, אבל כשהנדר הוא רק קנס שלא יעשה עבירה פלונית, אין הנדר חזק, ובחרטה דהשתא סגי ליה.

ונראה דהא דאמרינן דחכם עוקר את הנדר מעיקרא, דוקא כשהנדר ניתן ע"י חרטה דמעיקרא, הוי כנדר טעות והותר למפרע, אבל כשניתר ע"י חרטה דהשתא, לא נעקר למפרע, כמו בהפרת בעל, ואיסורא דעבד עבד, [וכ"כ החת"ס], וכאן כיון שא"א לה להתיר נדרה ע"י חרטה דמעיקרא, לא נתקן האיסור מה שכבר אכלה. ודעת הרמב"ן כדעת המהרי"ט דיכול להתיר נדר כזה ג"כ ע"י חרטה דמעיקרא, דהיינו שמתחרטת מחמת שאינה יכולה לסבול מה שנדרה ולקחה המעות, [ובחזרת המעות א"א לה, שלא נתקן האיסור בכך], ושפיר תירץ לפי שיטתו.

ועיין בחת"ס בשם תשו' שער אפרים [סי' ע"ב] דהתוס' ס"ל דגם לאמימר דס"ל בשבועות דאכלה כולה נשאלין עליה, מ"מ בזמן הזה דליכא מלקות